

บทที่ 1

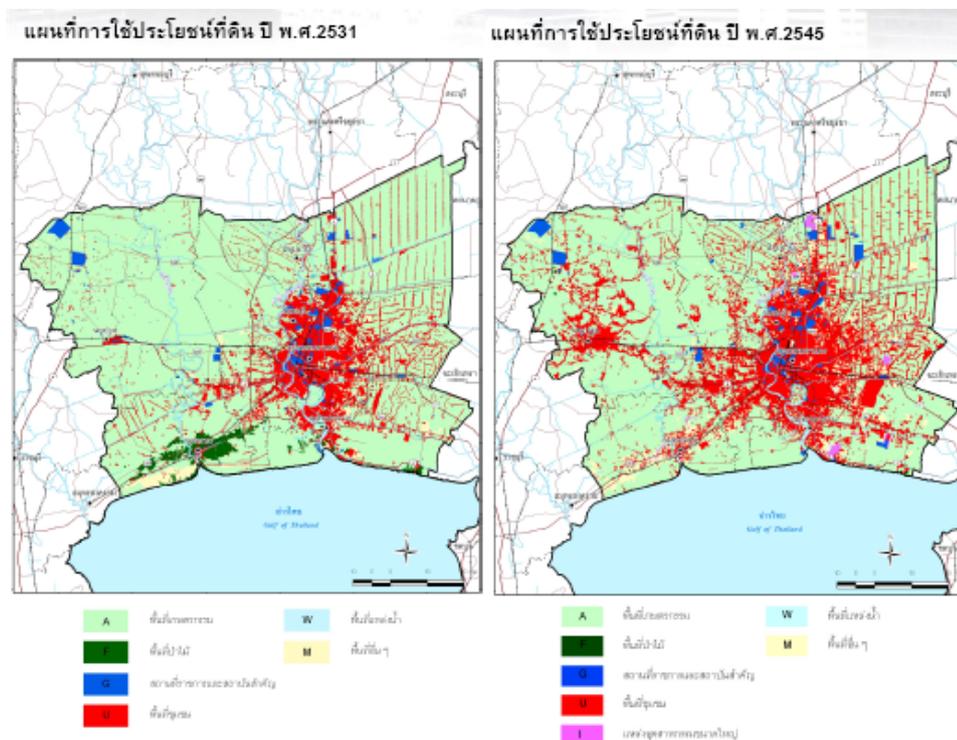
บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

การขยายตัวของเมืองขนาดใหญ่ในหลาย ๆ ประเทศ ทำให้เกิดชุมชนเมืองขึ้นใหม่ในเขตชานเมืองที่อยู่โดยรอบ จนเกิดเป็นชุมชนเมืองที่เรียกว่ามหานคร (Metropolis) ซึ่งเป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ ในส่วนของประเทศไทยซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงของเมืองอย่างรวดเร็ว เนื่องจากนโยบายในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศที่ผ่านมา โดยจากโครงการวางและจัดทำผังเมืองกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2550 ได้แสดงให้เห็นว่า กรุงเทพมหานครมีการขยายตัวของพื้นที่ตามลักษณะการใช้พื้นที่ที่มีการขยายออกไปเรื่อยๆสู่จังหวัดต่างในภาคปริมณฑล (ดังภาพที่ 1.1)

ภาพที่ 1.1

การขยายตัวของพื้นที่กรุงเทพมหานครสู่ปริมณฑล ปี พ.ศ. 2531 และ ปี พ.ศ. 2545

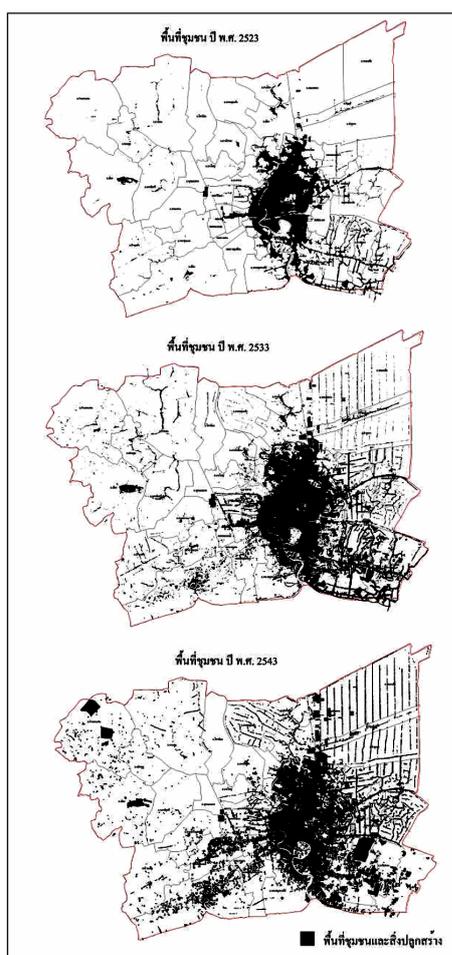

ที่มา: กรมโยธาธิการและการผังเมือง, 2550.

ต่อมา มีการขยายไปยังจังหวัดข้างเคียงที่อยู่ติดกันตามลักษณะการเติบโตของเมืองแบบมหานคร (Metropolitan Growth) และได้เติบโตมากขึ้นจากการมีส่วนร่วมขยายของเมืองไปยังจังหวัดอื่นที่อยู่ใกล้เคียง โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีซึ่งเป็นพื้นที่ชานเมืองและเป็นส่วนต่อขยายของกรุงเทพมหานครซึ่งได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของพื้นที่กรุงเทพมหานครโดยตรง โดยมีการกระจายตัวของการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างต่อเนื่องจากพื้นที่กรุงเทพมหานครออกมาสู่พื้นที่จังหวัดปทุมธานีตามแนวถนนสายหลักที่ตัดผ่านจังหวัดปทุมธานีสู่พื้นที่ทางทิศเหนือตอนบนจากกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างต่างๆที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและกระจายตัวสู่พื้นที่ต่างๆภายในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีมากขึ้น (ดังภาพที่ 1.2)

ภาพที่ 1.2

แผนที่การขยายตัวของพื้นที่เมืองในภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ที่มา: กรมโยธาธิการและการผังเมือง, 2550.

ตารางที่ 1.1

การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ด้านการพัฒนาเมือง พ.ศ. 2535 - พ.ศ. 2551

ภาค/จังหวัด	พื้นที่ชุมชน					
	ปี 2531		ปี 2545		ความเปลี่ยนแปลง	
	พื้นที่ (ตร.กม.)	อัตราส่วน (ร้อยละ)	พื้นที่ (ตร.กม.)	อัตราส่วน (ร้อยละ)	พื้นที่ (ตร.กม.)	อัตราส่วน (ร้อยละ)
กรุงเทพมหานคร	609.52	39.15	841.68	53.54	232.16	2.72
นครปฐม	45.05	2.17	333.65	15.7	288.6	45.76
นนทบุรี	79.35	12.83	141.83	22.26	62.48	5.62
ปทุมธานี	132.48	8.66	282.01	18.58	149.53	8.06
สมุทรปราการ	172.61	18.05	247.21	26.13	74.6	3.09
สมุทรสาคร	79.99	8.71	105.27	12.33	25.28	2.26
รวมภาคและ กรุงเทพ	1,119.00	14.62	1,951.65	25.51	283.65	5.32

ที่มา: กรมโยธาธิการและการผังเมือง, 2550.

จากตารางที่ 1.1 แสดงให้เห็นได้ว่าพื้นที่ภายในจังหวัดปทุมธานีได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการกระจายตัวของพื้นที่เมืองมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งพื้นที่ที่อยู่อาศัย พื้นที่อุตสาหกรรม และพื้นที่พาณิชยกรรม โดยเฉพาะการเกิดพื้นที่ที่อยู่อาศัยที่มีการขยายตัวและกระจายตัวสู่พื้นที่เกษตรและพื้นที่ชนบทภายในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของจังหวัดปทุมธานีจากปี พ.ศ. 2531 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2545 มีการขยายตัวของชุมชนเพิ่มขึ้น 149.53 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นอัตราร้อยละ 8.06 ต่อปี เพื่อรองรับประชากรแรงงานภายในพื้นที่ เช่น หมู่บ้าน บ้านจัดสรร และห้องเช่าที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากบริเวณพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

การกระจายตัวของพื้นที่เมือง (Urban Sprawl) ดังกล่าวได้ส่งผลให้การคมนาคมได้เข้ามามีส่วนสำคัญในด้านของความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่กิจกรรมต่างๆภายในเมืองและมีหน้าที่สำคัญในการเชื่อมต่อพื้นที่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่กิจกรรมต่างๆที่กระจายตัวอยู่ภายในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยการเปลี่ยนแปลงและกระจายตัวของพื้นที่จังหวัดปทุมธานียังคงมีการกระจายตัวอย่างรวดเร็วไปยังบริเวณพื้นที่ชานเมืองที่มีความหนาแน่นต่ำและขาดการวางแผนพัฒนาเพื่อ

รองรับพื้นที่เมืองให้เกิดการใช้พื้นที่ชานเมืองอย่างมีระเบียบ ซึ่งการกระจายตัวของพื้นที่เมืองดังกล่าวเป็นการขยายตัวของพื้นที่เมืองโดยปราศจากความพร้อมสำหรับการวางแผนรองรับความเสียหายที่จะเกิดขึ้นตามมา ส่งผลให้เกิดผลกระทบเรื่องของการสิ้นเปลืองทรัพยากรจากการลงทุน และเกิดค่าใช้จ่ายจำนวนมากที่ต้องใช้ในการดำเนินชีวิตและการเดินทางเพื่อเข้าถึงพื้นที่กิจกรรมที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ (วิทยา เรืองฤทธิ์, 2551)

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาผลกระทบการกระจายตัวของเมืองปทุมธานี ที่ส่งผลต่อการเดินทางของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ โดยการศึกษาครั้งนี้ได้มุ่งเน้นศึกษากระจายตัวของเมืองและผลของการกระจายตัวของเมืองที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการเดินทางภายในอำเภอคลองหลวง อำเภอธัญบุรี และอำเภอลำลูกกา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการกระจายตัวตามแนวถนนสายหลักที่ตัดผ่านพื้นที่จังหวัดปทุมธานี เพื่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เมืองให้มีความสอดคล้องกับบริบทของการกระจายตัวของเมือง และสามารถเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เขตชานเมืองเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการกระจายตัวของเมืองปทุมธานีจากการขยายเส้นทางเดินรถสายหลัก
- 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเดินทางของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี อันเป็นผลมาจากการกระจายตัวของพื้นที่เมืองในจังหวัดปทุมธานี
- 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่จังหวัดปทุมธานีให้มีความสอดคล้องกับบริบทของการกระจายตัวของเมือง

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1) ขอบเขตเชิงเนื้อหา

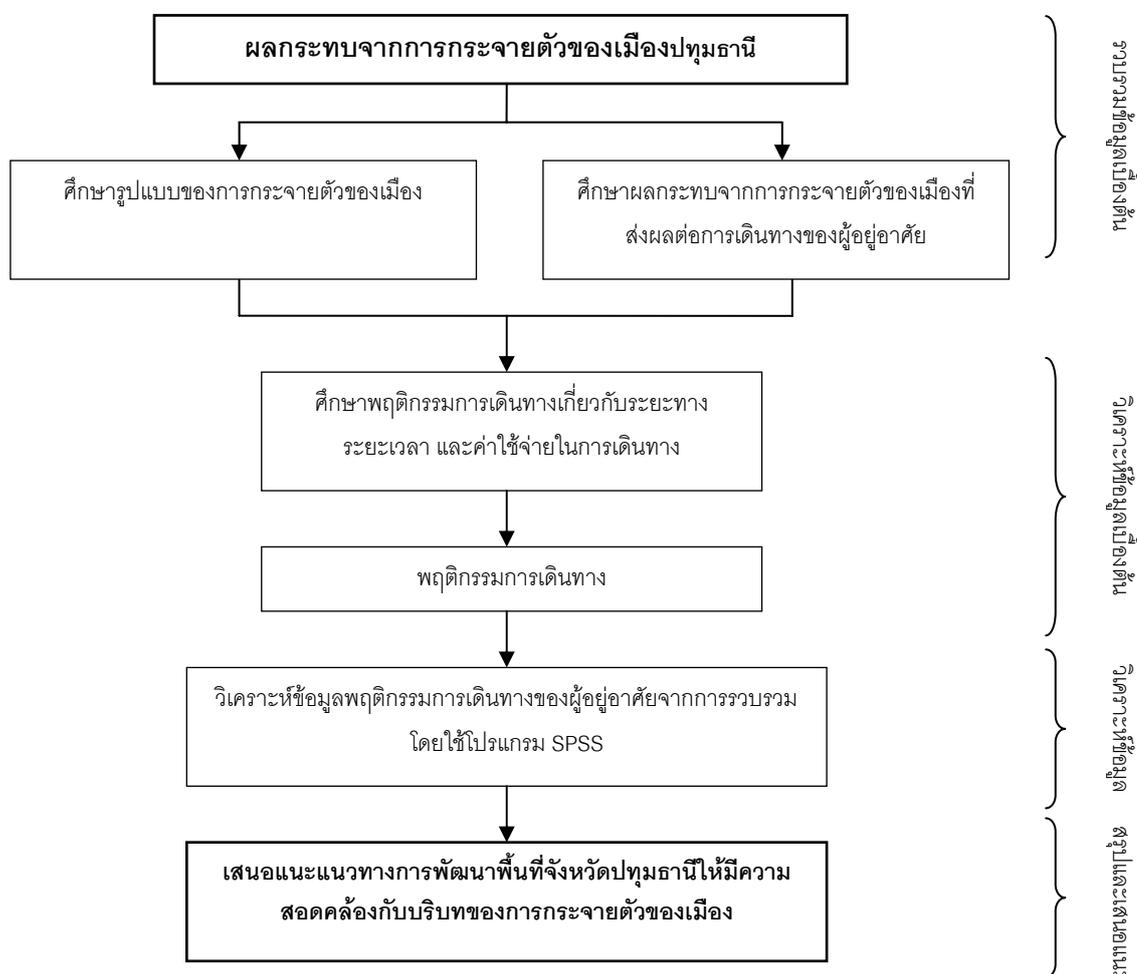
(1) การศึกษารูปแบบการกระจายตัวของพื้นที่เมืองในจังหวัดปทุมธานี โดยพิจารณาจากรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และการพัฒนาโดยเป็นการพัฒนาด้านขนาดยาว เป็นการพัฒนาแบบกระจายไม่พร้อมเพียงกัน และเป็นการพัฒนาแบบก้าวกระโดด

1.4 ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาผลกระทบการกระจายตัวของเมืองปทุมธานีที่ส่งผลต่อการเดินทางของผู้อยู่อาศัยในจังหวัดปทุมธานี เป็นการศึกษารูปแบบการกระจายตัวของพื้นที่เมือง และศึกษาพฤติกรรมการเดินทางของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่อันเป็นผลมาจากการขยายตัวของเมืองใหญ่ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร โดยการศึกษาครั้งนี้ได้นำปัจจัยด้านพฤติกรรมการเดินทางของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เกี่ยวกับระยะทาง ระยะเวลา และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการทำกิจกรรมและการเดินทางของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษามาใช้ในการวิเคราะห์ผล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่และการใช้แผนที่มาใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะการกระจายตัวของพื้นที่ศึกษา รวมถึงการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามมาทำการวิเคราะห์ผลโดยใช้โปรแกรม SPSS เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ผล โดยผลการวิเคราะห์ที่ได้จะสามารถนำมาใช้ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาการใช้ที่ดินในพื้นที่เขตชานเมืองเพื่อรองรับการขยายตัวของพื้นที่เมืองใหญ่ในอนาคต โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้ (ดังภาพที่ 1.4)

ภาพที่ 1.4
กรอบวิธีดำเนินการวิจัย

1.5 นิยามศัพท์

1) การกระจายตัวของพื้นที่เมือง (Urban Sprawl) คือ การแผ่ขยายอย่างไม่เป็นระบบ และขาดการต่อเนื่องกับพื้นที่เมืองเดิม เนื่องจากการพัฒนาที่ไม่ได้รับการวางแผนและควบคุม ซึ่งเกิดขึ้นบริเวณชานเมืองหรือเป็นการขยายตัวไปตามเส้นทางคมนาคมผ่านเข้าไปยังพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองโดยลักษณะการตั้งถิ่นฐานเป็นไปอย่างเบาบางและประชากรส่วนใหญ่พึ่งพาการสัญจรด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล (ฐาปนา บุญยประวิตร และ ธนภณ พันธเสน, 2553)

2) เขตมหานคร (Metropolis) ในการศึกษาครั้งนี้ เขตมหานคร คือ เขตพื้นที่กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเขตพื้นที่เมืองศูนย์กลาง มีจำนวนประชากรและความหนาแน่นสูง เป็นเขตพื้นที่เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม มีระบบคมนาคมเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่น ๆ ในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ มีพื้นที่เมืองอื่น ๆ อยู่ล้อมรอบเมืองศูนย์กลางโดยเขตพื้นที่เมืองที่ล้อมรอบเหล่านี้มีการผสมผสานทางเศรษฐกิจและสังคมกับเมืองศูนย์กลาง (ภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)

3) เขตปริมณฑล หรือเขตชานเมือง (suburb) เป็นเขตพื้นที่รอบเขตมหานคร ในที่นี้ คือ จังหวัดนครปฐม ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร (ภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)

4) การใช้ประโยชน์ที่ดิน คือรูปแบบการใช้ที่ดินตามข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตาม พ.ร.บ. ผังเมือง พ.ศ. 2518

5) พฤติกรรมการเดินทาง คือ ลักษณะพฤติกรรมการเดินทางในชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่โดยรูปแบบการเดินทางประเภทต่างๆ เช่น การใช้บริการรถโดยสารสาธารณะ รถตู้ รถไฟ รถไฟฟ้า จักรยานยนต์รับจ้าง การใช้ยานพาหนะส่วนตัว ฯลฯ รวมถึงเส้นทางและระยะเวลาในการเดินทางไปยังจุดหมายที่ต้องการ ค่าใช้จ่ายการเดินทาง (สุรเมศวร์ พิริยะวัฒน์, สรวิศ นฤปิติ, ธิษณ์ พุทธิพงษ์, 2551. ทฤษฎีทัศนคติและพฤติกรรมการเลือกสำหรับวิเคราะห์พฤติกรรมการเดินทาง)